

Sjeldne adventiver på skrotemark (avfallshauger) på Sollistrand i Horten, Borre kommune

Trond Grøstad & Roger Halvorsen

Grøstad, T. & Halvorsen, R. 1998. Sjeldne adventiver på skrotemark (avfallshauger) på Sollistrand i Horten, Borre kommune. Blyttia 56: 225-228.

Rare casual plant species at waste dumps at Sollistrand, Horten, Borre municipality, Vestfold county, SE Norway.

Several rare casuals are reported from ruderal ground during summer and autumn 1997 at Sollistrand, Horten in Vestfold county. One of the taxa, *Atriplex hortensis* ssp. *nitens*, has not been reported in Norway since 1908. The last records of *Polypogon monspeliensis*, *Cicer arietinum* and *Fagopyrum tataricum* were made 1927, 1950 and 1971 respectively. Most of the alien plants from the ruderal ground in Sollistrand seem to grow from birdseed, old garden waste or maybe old ballast soil.

Trond Grøstad, Eikelundvn. 8, 3290 Stavern
Roger Halvorsen, Safirvn. 41, 3931 Porsgrunn

Skrotemark i Horten

Skrotemark kan være så mangt for mange, men for botanisk interesserte mennesker er slik mark alltid morsom med muligheter for mange spennende funn, da særlig av antropokore arter. I Horten har vi besøkt et slikt område ved flere anledninger, og dette området var ingen unntagelse med tanke på uvanlige plantefunn.

Denne skrotemarka ligger noen hundre meter sør for fergekaia for forbindelsen Horten – Moss. Arealet det er snakk om, har en lengde på rundt 800 m og en bredde på rundt 300 m. På østsida av veien sørover er det lagt opp svære hauger av alskens fyllmasse, alt fra asfalt, grus, stein, leire og jord til hageavfall og rivningsrester. Arealet på vestsida av veien grenser opp mot Hortenstunnelen, og dersom man skulle skille litt på typen mark, kunne en være fristet til å betegne denne som ruderatmark.

Plantefunn

Sommeren og høsten 1997 besøkte vi området flere ganger. Det ble gjort en rekke uvanlige funn her, flere av dem notert med liten skrift i floraen (Lid & Lid 1994).

Bartegras *Polypogon monspeliensis* (L.) Desf. er et ettårig, forholdsvis lite gras hos oss. Det kan likne, slik Nordhagen (1940) skriver, på en bust-

hirse *Setaria*, men er spedere med en blek, svært tett og sylinderforma topp med tallrike småaks. Ytteragna, som er ca 2 mm lang, har et 6 mm langt snerp i enden. Bladene er rue og har oppblåste slirer.

Det ble funnet tre tuer av bartegras i nordenden av fyllingene. Her lå det flere jordhauger som så ut til å inneholde en del hage- eller gartneriavfall, og det er vel sannsynlig at arten er kommet inn med dette avfallet.

Bartegras er samlet fire steder i Norge tidligere: Oslo, på ballast i 1882, to funn. To funn er gjort i Hordaland: Bergen og Osterøy og ett i Sør-Trøndelag: Buvik, Pienes mølle i Skaun. Skaun-funnet er fra 1927 og var inntil 1997 det siste i landet.

Bukkert *Cicer arietinum* L. (figur 1) er en ettårig art, kraftig, med sikksakkbøyd stengel. De ulikefinna bladene har 5–7 par småblad, småblada er tydelig tannet og akselbladene er delt i 2–5 spisse fliker. De enkeltstående hvite blomstene har en 0,5–1 cm lang stilk som får en karakteristisk sving når belgen utvikles, og kan minne om en bøyd svanehals. Belgen virker kantet med sin rombeform. Den inneholder et frø som også er ganske kantete i formen. Arten stammer trolig fra Middelhavsområdet og er kjent som en gammel kulturplante. På 1800-tallet ble bukkert dyrka i Sør-Norge som grønnsakplante. Som handelsvare kalles frøene kikerter og

er vanlig å få kjøpt i helsekostavdelinger og i innvandrerbutikker.

Det ble funnet to store eksemplarer langt inne på området, og det er mulig at arten er spredd enten med matavfall, eventuelt fra fuglefør eller annet før som er kastet her.

Bukkert er funnet bare tre ganger tidligere i Norge: Kragerø (Te), Eidfjord (Ho) og siste gang i Skaun (ST). I Kragerø ble arten funnet 1914 i en hage hvor den vokste som ugras (husholdningsavfall?). Videre ble den funnet 1917 i en erteåker i Eidfjord (frøforurensning?), mens funnet i Skaun ble gjort ved Buvik mølle i 1950 (Lid 1952).

Blankmelde *Atriplex hortensis* ssp. *nitens* (Schkuhr) Pons: to store eksemplarer ble funnet i sentrum av fyllingene. Denne underarten skiller seg fra hagemelde ved at forblada er mer avlangt hjerteforma enn hovedartens mer rundt hjerteforma. Hos blankmelde er blada dessuten mørkegrønne på oversida og hvithåra på undersida, mens de hos hagemelde er mattgrønne på begge sider, om da ikke hele planta er karakteristisk rødfarga.

Blankmelde er belagt med tre gamle funn gjort på ballast: Nesodden og Bærum i Akershus og Porsgrunn i Telemark. Telemarksfunnet fra 1908 var det til nå siste funnet i Norge.

Safrantistel *Carthamus lanatus* L.: Det ble funnet ett eneste eksemplar av denne arten i Horten, og dette vokste sammen med bartegrass.

Safrantistel er en ettårig art med stive blad med skarpe torner. Korgdekkbladene er også torna. Kronene er alle rørforma og har en farge som kan gå fra nesten gul til rødoransje.

Arten er funnet noe få ganger her i landet. Den er samlet på ballast (Øra) i Fredrikstad. I Fredrikstad er den seinere også funnet på avfallsplass i mer moderne tid. Det samme er tilfelle for funn fra både Stavanger og Trondheim hvor den ble funnet på avfallsplasser.

Både i Horten og Stavanger kan det ut fra følgeartene se ut til at safrantistelen kan være innkommet med fuglefrø. Bare ved at man har rengjort et fuglebur kan en oppleve at enkelte arter dukker opp der avfallet blir kastet.

Mariatistel *Silybum marianum* Gaertner (figur 2) er svært lett gjenkjennelig på de meget skarp-tornete bladene med hvite marmoreringer. De nederste bladene danner en stor rosett som kan bli over

halvmeteren i diameter. Arten er brukt i hagesammenheng på tross av de skarpe tonene. Blomsterdekkbladene er også besatt med skarpe torner.

Det ble funnet ett eksemplar i nordenden av fyllingene, og sannsynligheten taler for at mariatistel er kommet hit enten via hageavfall fra et gartneri eller kanskje også via fuglefrøblandinger. Dette er det første funnet av mariatistel i Vestfold.

Mariatistel er funnet en rekke ganger langs kysten fra svenskegrensa til Bergenskanten.

Dyring (1911) skriver at den dukket opp tallrikt på kirketomta på Øya i Brevik under kirkens oppførelse i 1878. Siden er den ikke sett her. Mye av massene som ble brukt til utfylling, stammer fra ballasthauger som ble kjørt opp fra Salingsstrand på Øya (Bjørndalen & Ouren 1975).

Spredning via fuglefrøblandinger eller gartneri- og hageavfall

De artene som er nevnt over kan være innkommet med avfall fra fuglehold eller via avfall fra hager og gartnerier. Dersom en ser på andre arter som er funnet på fyllingene ved Sollistrand, er det mye som forsterker dette inntrykket. Arter som kan tyde på at det er slik, er f.eks. vill bokhvete *Fagopyrum tataricum* (L.) Gaertner, beskambrosia *Ambrosia artemisiifolia* L. og solsikke *Helianthus annuus* L.

Vill bokhvete *Fagopyrum tataricum* (L.) Gaertner, ble funnet i en større bestand på rundt 1 m² i nordenden av området, sammen med bl.a. bartegrass. Tidligere var arten et åkerugras, men nå er den blitt svært sjelden, og siste funnet av vill bokhvete i Norge ble gjort i 1971 i Larvik av Tor H. Melseth.

Vill bokhvete skiller lettest fra bokhvete i fruktstadiet. Vill bokhvete har bukta kanter på den grå nøtta, mens den dyrka har jamne kanter på nøtta som er svart i fargen.

Beskambrosia *Ambrosia artemisiifolia* L., er en art som ofte følger importen av soyabønner til Norge (Ouren 1987). De siste par tre åra har beskambrosia dukket opp rundt om i hager og bedkanter på steder hvor det har foregått foring av villfugl. På Sollistrand ble beskambrosia funnet nær flere eksemplarer av solsikke *Helianthus annuus*, noe som etter vår mening klart peker mot fugleforing som spredningsårsak.

Blå bushirse *Setaria pumila* (Poir.) Roemer

Figur 1 (øverst). Bukkert *Cicer arietinum* L., fra skrotemarka i Horten. Foto: Kjell Thowsen.

Above: Cicer arietinum from waste ground at Horten.

Figur 2 (til høyre). Mariatistel *Silybum marianum* Gaertner., fra skrotemark i Horten. Foto: Kjell Thowsen.

Right: Silybium marianum from waste ground at Horten.

& Schultes, vanlig hirse *Panicum miliaceum* L., kanarigras *Phalaris canariensis* L. og durra *Sorghum bicolor* (L.) Moench er også arter som klart kan være resultat av frø fra fugleforing, sannsynligvis tamfugler. I alle fall vanlig hirse og kanarigras inngår normalt i fôrblandinger, og de to andre artene kan i verste fall være «forurensninger» i disse blandinger.

Andre ruderatplanter som ble funnet på eller ved fyllingene på Sollistrand var bl.a. bulmeurt *Hyoscyamus niger* L., svartstøvter *Solanum nigrum* L., kulekarse *Rorippa austriaca* (Crantz) Besser, mursennep *Diplotaxis muralis* (L.) DC., byvortemelk *Euphorbia pepus* L. og vårsvineblom *Senecio vernalis* Waldst. & Kit.

Av disse er mursennep en plante som i Hortensområdet er funnet bl.a. på Møringen hvor den sannsynligvis er innkommet med ballast sammen med byvortemelk (Ouren 1979). Begge disse artene ble funnet på ruderatmarka mellom veien forbi fyllingene og Hortenstunnellen og ser ut til å være i spredning i Horten.

Bulmeurt er også en av artene som er mistenkt å være innkommet med ballast til Møringen hvor den er samlet ved flere anledninger fra 1930 og fram til 1990-tallet. Nå er det vel mulig at frø av denne arten også kan være en del av den fuglefrøforurensningen som er nevnt over. Eksemplar av bulmeurt ble funnet flere steder på fyllingene, sammen med bl.a. beskambrosia og flere store eksemplarer av solsikke.

Svartstøvter er en art som ofte finnes i direkte tilknytning til ballast, og kan, selv om den ikke er kjent fra ballastområdene i Horten, likevel være kommet til Horten med gammel skipsballast. Svartstøvteren vokste flere steder i fyllingsområdet, og enkelte av eksemplarene var uvanlig store, godt over en meter i diameter.

Vårsvineblom ble funnet på den gamle ruderatmarka på vestsida av veien gjennom området.

Kulekarse ble funnet flere steder både på de nye fyllingene og ruderatmarka mellom veien og Hortenstunnellen. Den synes å ha en viss spredning i Horten.

Hønsehirse *Echinochloa crus-galli* (L.) P. Beauv. ble også funnet på området. Dette er en svært formrik art med flere underarter som ofte er skilt ut som egne arter. Det eksemplaret som ble funnet på

skrotemarka ved Sollistrand var svært merkelig med et tett toppaks hvor noen av småaksa hadde snerp som var opptil 4 cm lange.

Ouren (1987) skriver at arten tidligere ble vanligere trolig gjennom forurenset fôrkorn, og at den nå er blitt et soyabønne-adventiv eller innkommet med korn ved norske møller. De siste åra har arten vært hyppig å se i grønnsakåkre i søndre del av Vestfold, særlig på Brunlanes. I følge Stace (1997) spres arten i dag ofte via fuglefrø.

En siste art vi har lyst til å ta med i denne oversikten er vannmelon *Citrullus lanatus* (Thunb.) Matsumura & Nakai. Det ble funnet et stort eksemplar med små, umodne frukter. Denne etter hvert så populære grønnsakplanta er de siste åra funnet flere steder, bl.a. på Øra i Fredrikstad i 1981 og 1997.

De fleste av funna som er nevnt over, er belagt ved Botanisk museum i Oslo.

Takk

Takk til Jan Erik Eriksen for hjelp med utskrifter fra databasen ved herbariet i Oslo.

Litteratur

- Bjørndalen, J.E. & Ouren, T. 1975. Ballastplasser og ballastplanter i Telemark. Norsk geografisk tidsskrift 29: 55-68.
- Lid, J. & D.T. 1994. Norsk flora, 6. utgåve ved Reidar Elven. Det Norske Samlaget, Oslo.
- Nordhagen, R. 1940. Norsk flora. Aschehoug, Oslo.
- Ouren, T. 1987. Soyabønne-adventiver i Norge. Blyttia 45: 175 - 185.
- Stace, C. 1997. New flora of the British Isles, 2. ed. Cambridge University Press.